

**Häniläne: inemine juusk
tarbõlda asju perrä**
Kae lk 2

**Priitahtligu pritsimehe omma
Oravil toimõndanu 90 aastakka**
Kae lk 3

**Võromaa tütlarlatsõ
Talnan pidol**
Kae lk 4

9 177 14061922005

Vahtsõt muudu «ristimõts». Käve ildaagu Põlvamaal kodokandih ümbre sõitmah ja näi vahtsõt muudu ristimõtsa. Naid oll' peris hulga üte tii veereh. Mõnõ olli joba är maaha võedu ja halgõs tettü, tõsõ uutsõva viil umma aigu ummi ristega. Önnõs olliva ristega puu iks kuionu.

MUSTA RIIVO jutt ja pilt

Põlvan tulõ
Hurda seldsi
kodoluukonvõrents

28. märdikuul peetäs Põlva raamadukogo saalin kodoluukonvõrentsi. Könõldas parhilatsõst Põlva vallast, jutus tulõ ka Eesti lipu tähtpäiv. Konvõrendsil esitletäs vahtsõt Kolga Raimondi luulõkogomikku ja Põlva harrastustiatri mäng dokumentaallavastust 1944. aastaga sügüsest.

Kodoluukonvõrendsi kõrraldas Hurda Jakobi nimeline Põlva rahvaharidusõ selts ja tugõ Põlva vallavalitsus.

Võro keele nädäli
tiidmiisi proovi vasta oll' suur huvi

Võro keele nädälil (5.–11.11) keelehuviliidsilõ vällä pakut tiidmiisi proovi «Ütski tark ei sata taivast» vasta oll' seo aas-

ta esieränis suur huvi: ütlen lei 2300 võro keele sõpra. Viktoriini kõrraldas Võro instituut ja viimätsil aastail om seo tiidmiisi pruuv olnu pääle opilaisi mõtõld kõigilõ keelehuviliidsilõ. Timahava olli keelemõistmist pututava küsümüse kõüdedü söögi ja süümisega. Küsümüisi avif Võro instituudil kokko säädi Kelbä Raivo.

Kuvvõs Uma Pido peetäs 2023. aastagal

Järgmine suur võrokõisi laulu- ja rahvapido Uma Pido peetäs 2023. aastaga 3. piimäkuul Põlvan Indsikurmun.

Varrampa om Umma Pito peet kas katõ vai kolmõ aasta takast, a no omma kõrraldaja otsustanu, et viis aastakka om paras laulupido vaih. Viieaastadsõ vaihõga peetäs ka tõisi Eesti suuri laulupidosiid.

UL

Vällä tull' võrokeeline
Räpimehe Risto raamat

Võro keelen om valmis saanu vahtsõnõ latsiraamat, tuu om põnvõslugu Räpimehe Ristost.

Suumlaisi kirotdõuid ja joonistõdõuid Risto-raamatit om Soomõn ilmunu jo 26 tükkü ja noid om ümbre pantu paarikümnehe kiilde.

Raamadu «Aig om käen, Räpimehe Risto» päätegeläne Risto eläs kuun tädi Roosiga ja tälle miildüs väega trummi lüvvä. A ütele inemisele näide majan ei miildü Risto muusiga ja tä nakkas näile ähvärdukirju saatma. Kiä tuu ähvärdukirju om?

Raamat om Soomõn ilmunu 1997. aastagal. Võro kiilde om jutu ümbre pandnu Toomiku Siiri, välläandja om Võro insti-

Raamadu kaas.

tuut ja välläandmist om tugõnu Soomõ kirändüskeskus FILI.

UL

Sõiralõ uma maa märk

RAHMANI JAN

Võromaa ja Setomaa suurõmba sõirategijä omma sälä kokko pandnu ja küsüse mi kandin tet-tüle sõiralõ Euruupa Liidu kaitstut geograafilist tähüst. Sääne märk and ostjalõ teedä, et kaup om peri kimmäst piirkunnast ja ökva sääne, nigu tä vällä lubat om.

Märgi küsümise üts vidäjit, Nopri talomeieri peremiis Niilo Tiit seletäs, et tuud kvaliteedimärgi saamist om aetu joba puultõist aastakka. Täambädses omma asatund- ja ütelnü, et küsumine om aša peräst: mi kandin om sõir olnu aoluulidsõlt tähtsä ja esieräline süük. Võromaal tettü sõira kaitstus nimes saa Vana-Võromaa sõir, Setomaal tettü sõira nimes Setomaa sõir.

«Tuu märk kaits toodõt sis, ku tuu om tettü tuuh piirkun-nah, tuust ainõst, ku tuutmi-nõ ja pakminõ om sündünü säälpaiгах. Välänpuul Võro-maad vai Setomaad saadust piimäst ja muial kõõgih tõist-muudu tettü aša nimi ei saa sõir olla,» seletäs Niilo Tiit märgi tähendüst vallalõ.

Täambädsen maailman om tähtsä, et egäüts mõist-

RAHMANI JANI PILT

Nopri talomeieri peremiis Niilo Tiit näütäs ilostõ valla lõigatut sõira.

nu umma kraami müvvä. Niilo Tiidu sõnno perrä om tähtsä, et mi sutnu tuu man ummi tugõvit külgi üles otsi, arõnda ja kaitsa. Tä om kimmäs, et sõir om üts noid asjo, mis om edevanõmbidõ puult meile lavva pääle jäetü. A säänest kombõperist süüki om vaia ka kaitsa. «Täambä om tah-samah Eesti turu pääl ka ütskõik määnest juustu muudu kraami, kohe om küümnit sisse pant ja

pääle kirotdõt «sõir». Tuu olõ-i õigõ olokõrd mitmõ kandi päält: ostja ei saa tuud, midä tä otsma lätt, ja peris sõira tegijäle om tuu petüs konkurents,» seletäs Niilo.

Viil pidä Niilo Tiit tähtsä, et seo märgi küsumise man omma mi paigapäälidse sõirategijä naa-nu umavaihõl rohkõmb teedüst vaihtama. Küsumise omma ten-nü Võromaal Nopri Talumeierei OÜ, Metsavenna Turismitalu OÜ

ja FIE Klarika Hirv, Seto-maal MTÜ AIG, Taarka Tarõ OÜ ja Toomemäe OÜ.

Kimmäs sõirategemise kommõ om ka lätläisil. Nimä omma uma sõira kõütnü jaanipäävä kombidõga ja saa-nu jaanisõiralõ kaitstu märgi. Niilo Tiidu sõnno perrä om lätläisi sõir tsipa tõistmuudu ja tuud tegevä jaanipäävä ümbre ka suurõmba tuutja.

Haanimaa vanõmb sai sepä tettü mõõga

RAHMANI JAN

Haanimiilhi nõvvokua rahvas om iks näüdnü umma linat-sõst rõivast tettüt mundrit. No om haanimiilhi vanõmba mundri mano valmis saanu ka sepä tett mõök.

«Taa ei olõ sõamõök, taa om meil rahu ja sõprusõ tunnis-märk,» kõnõlõs haanimiilhi nõvvokua vanõmb Hollo Agu vahtsõst mõõgast.

Mõõga tekk haanimiilhiile tutva sepp Rakvere kandist Siimuste lähküst. «Tegijä olõs lähembäst kah löüdnü, a seo oll' sääne trehvämine, tutva miis ja olli timä tõisi tegemiisi nän-nü,» kõnõlõs Hollo Agu.

Hingipääväl anti vahtsõlõ mõõgalõ vägi kah sisse. «Põli-nõ Haani rahvas pidä Vällämä-ke umas pühäs vaimukotussõs. Käveni mäe otsah, annimi taa-lõ mõõgalõ väe haañlaisi ja kü-läliidsiga,» seletäs Hollo Agu. Haanimiilhi kombõtütmiisi man peetäs tähtsä luudust,

perimüst, tundmist, inemist ja timä sõnna. «Sõna omgi tuu, mis mass. Püvvämi veidü tar-vita papõrd ja tulla tagasi tuu mano, et inemise sõna mass,» kõnõlõs Hollo.

Et mõök om küländ rassõ, kaald viie kilo ümbre, sis kand Haanimaa vanõmb mõõka ola-rihmaga. Pikembide matku man saa mõõga rihmuga sälgä kah võtta.

Haanimehe uurõ tuu kah per-rä, kuimuudu säändse mõõga vällänäütämine võimu silmin paistus. Tull' vällä, et Eesti riig-in säänest mõõka relvas ei peetä ja tedä või mundri man avaligun paigan pruuki küll.

Hinnäst põlidsõ rahva iist sais-jis pidävä haanimehe omma pe-rämädsel aol pruuvnu herätä ka naabripirkundõ rahvast umma põliskultuuri miilde tulõtama. Nii omma nä Roosa, Tsooru, Krabi ja Rogosi kandist löüdnü inemiisi, kiä omma nõun uma kandi iist-kõnõlõjas nakkama. Vanõmbalõ vägevä mõõga saanu haanimehe omma tuu man kogõnu tiinäütäjä.

RAHMANI JANI PILT

Haanimiilhi nõvvokua vanõmb Hollo Agu vahtsõ mõõgaga.

M Ä R G O T U S

Lähküidsi naabridõ pidopäiv

Kats lätlast nägevä kavvõmban kedägi. «Kae, eestlane juusk!» ütles üks tõösõlõ. Tõõnõ kaes kah, a ei jää nõuhtõ: «Taa om hoobis leedulandõ, kiä saisl!»

Säändsit nallu kõnõlõsõ lätläse ummi naabridõ kotsilõ. Lät riigi 100. sünnüpäiv sai ka Eestin kõvva är kõnõldus. Kuigi mi olõmi perämädse 30 aastakka ütenkuun Lätiga esisaismisõ ja Euruupa tiid astnu, ei olõ varrampa suurt umavahelist läbikäümist olnu. A perämädsl paaril aastal omma eestläse naanu rohkõmb Lätin käüma, nigu ka lätläse Eestin.

Om noid, kiä piiripunktist edesi ei jõvvaki. A kiä sutva kavvõmbalõ minnä, ei piä kahitsõma. Lätõ om illos maa, kon om hulga puhast luudust ja esieräliidsi paiku. Ma olõ Lätimaalt poodist ostnu hää maiguga leibä, vorsti ja pekipiirakit.

Alkoholi olõ ostmada jätnü – tuud müvväs mi poodin kah. Ei olõ mõtõt vitä puid mõtsa vai Tuula oblastiilõ samovaarõ.

Lätimaalõ soovi takastperrä pallo õnnõ pidopäiväs!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäivä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Mofovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja:	Jan Rahman, tel 56 922 841 jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja:	Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja:	Laivi Org, laivi.org@wi.ee
Latsinuka toimõndaja:	Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:	Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Aapo Ilves, Kaido Kama, Ülle Kauksi, Rainer Kuuba, Evar Saar.
--	--

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Rumeeniä raport

Üten perrega mõnõs aos Rumeeniä päälilina Bukaresti tüüd tegemä kolinu Võromaa miis EPLERI RAIN kirotas elost, tüüst ja mõttist puultõist tuhat kilomeitret lõuna puul.

22. kiri. Soomõ om tõistmuudu maa

Olõ vaia kõrras koton kävvü. Kõgõ odavamb ao ja raha mõtõn olõ reisi läbi Soomõ – linnukiga Bukarestist Helsingile ja säält laivaga Eestimaalõ. Nigu viieaastanõ Rasmus Kõu tabavalõ är märkse, saimi uma reisi pääl tarvita pia kõiki transpordiriistu: hummogu taksoga linnujaama, linnujaama väretist bussiga linnugi pääle, linnukiga Vantaa linnujaama, sis rongiga Helsingi keskliina, trammiga sadamalõ ja laivaga kodomaalõ.

Inämbüs eestläisi arvas, et Rumeeniä om väega kavvõ ja tõistmuudu maa. Teedäki: mustlasõ, vaesus, korruptsiuun. Periselt ei olõ taa maa Eestist pallo tõistmuudu. Poodirioli omma ütesugumadsõ, inemise omma küland kinnidse, tüütegijä, ausa ja tubli. Nigu meilgi, om ütiskunnan küland selgele nätä ja tunda kommunismiao jälgi ja paiguldõ ka nostalgiat. Korruptsiiooni ja kahtlasõ ida puult peri raha poolõst nakkami mi esi tassakõistõ maailma tippu nõõma.

A kae, Soomõ om üks tõistmuudu maa. Kongi Euruupan ei olõ ma ulidsa pääl trehvanü nii pallo helle hiussõ ja nahast kuhitiga rokkariid. Näide vällänägemise tegevä viil andsakambas eläjänahast vai heegeldedü

vüükoti ja vüü vaihõlõ tsusadu põdrasarvõst pääga väidse.

Inämbüs paarikõisi omma säändse, kon suurt kasvu tugõva naistõrahva käevangun om vähämb miis. Laiva restoraanin võtva Soomõ mehe alustusõs ollõ. Naasõ võtva ollõ kõrvalõ pitsikese Salmiakkit, seod edimädses joogis. Tõõnõ tsõõr om olu ja džinn (tuu kangõ, mitte long drink) ja edesi lätt segu mugu värvilidsembäs.

Uulitsit kraamva lõunamaa vällänägemisega inemise, a ku tego om tüüga, miä joba mõnt mõistmist nõud ja kon om tähtsä vastutustunnõ, om tuu päämidselt eestläisi huuldõ ant. Suumlasõ esi tiinvä rahha mugavin kontorõn arvudi takan klõbistamisõga.

Ku Talfan ja Bukarestin om autojuhi tähtsäs tüüriistas signaal ja närvilist tõmbõmist om liiklusõn hulga, sis Helsingin lätt liiklus rahulidsõlt ja tsiviiliseeritült. Uulidsa omma puhata ja kõrran, ütistransport om kõrraldõt ja tüütäs väega häste. Kõik juusk kuigi tassakõisi ja rahulidsõlt, esiki igäväle.

Mu meeles omma Soomõ ja suumlasõ säändse, nigu eestläse hinnäst uman kujutlusõn nägevä (vällä arvada olu Salmiakkiiga ja heegeldedü vüükoti). A periselt om Eesti pallo sarnatsõmb Rumeeniäga. Tulkõ kaegõ uma silmäga!

Häniläne: inemine ei suta umma lühkeist ello mudsukalõ täütä

Kiränik Häniläne om valmis saanu vahtsõ raamadu. Uma Leht uur, minkast vahtsõst raamatust lukõ saa ja midä arvas Häniläne võro kirändüse täämbädsest saisust.

Ti vahtsõ raamadu päälkiri om «Kibõna ütest rändämisest». Midä sõna «rändämine» Teil märk?

Sõna «rändämine» märk mu raamatun inemise minekit puhtidõ igätsüisi poolõ, ilu ja õigõ elu poolõ.

Seletäge tsipakõsõ, millest kõnõlõsõ Ti vahtsõ raamadu luulõtusõ.

Mu luulõtusõ kõnõlõsõ inemise elu lühkusest ja tuust, et elulõ om vaia helget, midä andva süäme perrä käümine, luumistüü, ligembäidsi ja võõridõgi lämme tugi, luudusõ süvä tundminõ. Mu värsi näütäse aga ka tuud, kuis inemine ei suta ummi lühkeisi elupäivi mudsukalõ täütä, kuis inemine juusk raha ja avvu ja tarbõlda asju perrä, tohkõrdas tühält, tege tõisilõ hengeliidsile kurja, ütles vallalõ umist puhtist igätsüisist ja põhimõttist.

Ti luulõtuisist või lõüdä parasjago kriitikat ilma piten hulkmisõ kotsilõ. Midä Ti tuu hulkmisõ all mõtlõti?

Ma mõtlõ ilma piten hulkmisõ all säänest ellu, kon ei tetä umma elutsihti klaaris, muudku pandas hinnäst mitmõl puul kõik aig ullistõ proovilõ, ei süvvütä asja, joostas muudku vahtsidõ, sakõstõ ilma mõttõlda tegemiisi poolõ.

Luulõtuisi kõrval om raamatun ka mõni jutt, miä kah nigu luulõ vaimun. Midä Ti esi ummi juttõ tutvustusõs ütelnü?

«Lugu Sannamõtsa Augus-

Häniläne.

tist ja timä asjaligust Amaalist» om romantilidsõst talumehest, kiä mäng viiulit ja mõtlõs vällä imeliidsi lugusid ja kelle hindä elun juhtus usk-mada asju. Naanõ om täl asjalik inemine, aga esierälidse johtumisõ ei jätä ka tedä put-mada.

Jututsükli «Kibõna ütest rändämisest» kõnõlõs üte mehe viiest tähtsäst elupäiväst. Tollõ mehe saatus om põnnõv: nuurusõn om tiä talusulanõ, aga ildampa saa timäst kirändüstiidläne ja ülikooli kirändüsprofesri.

Kolmõ perämädse raamadu man om ka CD, koh saa kuulda, kuis Ti esi ummi luulõtuisi ja juttõ ette loeti. Mille säänest plaati raamadu mano vajja om?

Helüplaati om kõgõpäält vajja noilõ lugõjilõ, kes esi võru kiilt ei kõnõlõ ja ei mõista mu tekste vällä üteldä. Võru keele kõnõlõjiid jääs ju kõik aig vähämbäs.

Mu raamadu kõlbasõ koolin kirändüstunnin lugõmisõs ja latsil nink ka oppajil um vajja kuulda, kuis võru kiil kõlas.

Luulõtaja helü kullõminõ and timä värsele värvi manu.

Olõti keväjäst kiränige liidun. Midä sinnä vastavõtmnõ Teile tähendäs?

Kutsminõ kiränige liitu olõ mullõ rõõmsa jahmahtus. Et-tepanõgi tekki kiräkeelidse kiränigu. Mu vastavõtmnõ kiränige liitu tähendäs, et ka kiräkeelidse rahva hulgan ei peetä võrukeelitsit raamatit sõski alambas värgis, kuiki murdõkeeline kirändüs ei olõ prõlla moodun.

Kost Ti raamatit lukõ saa?

Kõik mu neli raamatut omma olõman egän Võrunink Põlvamaa raamadukogun ja koolin. Tõnõ ja kolmas raamat omma ka Valga-, Villandi- ja Tartumaa ja Tartu koolõn nink nelläs raamat Tartumaa raamadukogudõn. Mu vahtsõt raamatut saa prõlla osta Võru instituudist, aga edespiten ka Apollõst ja Rahva Raamatust.

Midä hääd olõti lõüdüni täämbädsest võrokeelitsest kirändüses?

Viimädse ao võrukeelitsest kirändüses omma rõõmu ten-nü Trummi Riina «Taivakõ, mu elo laivakõ», Kaplinski Jaani «Taivahe heidet tsirk» nink «Mõtsa ja tagasi», Saarõ Evari «Kõnõla mõtsan mädännü puuga», Holtsi Leila «Vee-re päält lauldõn», Kauksi Ülle «ObiNizza».

Hää, et ildaigu omma ilmunu võrukeelidse kirändüse klassikide Adsoni Arturi «Varjuliste puie all» ja Kolga Raimondi «Peo pääl elu hõpõ».

Määndsen saisun om Ti meeles täämbädse ao võrokeelise kirändüs?

Võrukeelitsiid tegüsiid kiränikke om vähä, nuuri ei olõ võru kirändüste inämb ammu tulnu.

Küsse RAHMANI JAN

Mõtõlus

Ruttu vorstijärjekõrda!

Olõ pensionär ja aigu küland. Nii autusõidus ku perrämõtlõmises. Määnegi tiidläse-pisiläne om kunagi sisse pugõnu, nii et tüki egal puul katsiid tegemä.

Suvõl katsõti Võru-Tartu tii pääl. Säälm om suurõlt jaolt 90-märk iin, ma sõidi sis 90 ja 100 vahepääl, et nätä, mis sünnüs. Sündü tuu, et varsti tegüsi mu takka joru autiid. Kui nimä aru saie, et mul ei olõ plaanin gaasi manu panda, naksiva ütekaupa minust müüdä minemä. Ma sis katsõti edesi, määnes tuu kiirus om, miä näile meele perrä. Es olõki suurõmb ku tuu, millega ma sõidi. Säält võit järeldä, et ildasjäämise-hirmu peräst nimä minust müüdä es sõida.

Ma sis märgudi, mis tuu kõgõ põhjus om. Es tulõ muud pähä, ku et nimä pelgäse, et ma näide iist mõnõ tähtsä järekkõra är võta ja nimä jääse ilma. Kõgõpäält tulõ muiduki miilde suidsuvorsti järekkõrd, ma vineaignõ inemine. Tahasi sohvi-riid rahusta: pörõlt om pallu lihajälä-pidäjiid, kel aig-aolt mõni õnnõtus juhtus ja eläjä vorstis piät tegemä. Nuu mehe omma pistü hädän, et umast vorstist valla saia.

Hää vorst om, ma olõ pruuvnu.

Muusikast ja lihast kõrdapite

Ma olõ üldidselt peris suurõ süämega inemine, aga viimätsel aol tüküs süä ruttu täüs minemä. Tõnõkkõrd peris tühä asja pääle. Näütüses muusikameeste pääle. Raadiost tulõ vahel saatid, kon kuulõt tõtõstõ hääd muusikat, aga sis nakkas saatõjuht kõnõlõma ja putas umbõs kolm-neli kõrda kauõmb, kui muusika mängmises aigu lätt. Perän tulõ vast viil mõni hää lugu, aga tuju om joba rikut. Kõgõ lõppu ütles: oi-jah, aig sai läbi, inämb ei jõvva üttegi luku mängi.

Ütskõrd ma pei säändse plaani. Kutsu hindäle küllä hulga moosekante, kedä tunnõ; mõnõ viil päälekauba kah. Paar diskorit kimmäle. Naasõ käest telli paar-kolm imehääd liharuuga, tä mõist tetä kül, kui aigu annat. Tütre kutsu lauda katma. Kui seltskund om lauda istnu ja edimädse paar-kolm suutäüt sõõnõ, sis ma nakka näile loengut pidämä. Teema om tuu, mia laua pääl. Kunas ja kuis ma tuu tsia tapi, kiä tsusa ja määndse väidsega kui sügäväle ja kas veri tulõ iks ilustõ vällä. Kas tsiga rüuke pikält vai jäi ruttu vakka. Võinu tetä tsillu tagasikaetusõ – kuldsõ kuvvõkümmendä, segädse säitsmekümmendä jne. Ja albumi! Pilt ollu õks päämine pomm – kõik puha värmiline, veri verrev jne.

Kui küllälise nakkasõ är mine-mä, sis ma pallo alandlikult andis: es jõvva kõiki loomaliike käsitledä, aig sai otsa.

Või muiduki olla, et mõni, näütüses Johansonin Jaak, ei lääki är, tõst hindäle vahtsõ pordsu. Tähendäs: tä om mu läbi nännü ja timäga võit rahu-meeli maast ja ilmast kõnõlda. Maamehe juttu, nigu võrukõnõ mulgiga. Muusika ja liha meil sis inämb jutus ei tulõ.

Kõik muu om huvitavamb.

Tsirgu ja eläje hoitva inemise ligi

Kõnõldagu no pääle, et mõtsa ei võeta põra iiba pallu maha, taa kasus maru kipõlt asõmõlõ ja tõist-kolmadõt muudu, peris õigõ nää asja õks egäl puul ei olõ. Ega petäi vai kuus ei olõ siski paiuvõsa, mea paari aastaga niisama suurõs kasus nigu enne ragumist.

Muiduki, tuu om kah hää, et kannistikõ päält lõvvät mitu aastaiga maaskõid ja vauõrmõid, enne ku saksamaa toomõ ja muu sääne elujõulinõ võsakraam marjamaa ärä lämmätäse, aga tsirgõlõ taa ragumise värk õks ei miildü ja mõtsaeläje omma ka veidü nigu pääst segi.

Ku ma lats olli, sis olõ ilma-du suur uudis, ku kiä mõtsa veeren kitsõkõist vai rebäst näkk. Kähripinist ennegi kõnõldi, nännü es olõ naid kiäki, kopratammõ näkk väega harva. Niisama olõ vanaimä üteainu kõrra tarõ lähkül nirki nännü. Ütsainus murdja, kiä lauta tükke, olõ tuhkru, seeni ku lõksi jäi.

Aga mis põra sünnüs? Tsillukõsõ tsirgu, nigu mitund sorti tealasõ, rohevindi ja viil mitma, kedä ei tunnõki, ei lähä suurõmba külä vahel mitma kortõriga maiu mantki terve aastaig kohegi, ütikuist hekiiga ümbre piirõtuist ja uibuiaia sisen maamaiust kõnõlamalda.

Pesä omma nail kah enämbüisi maiu vahel puhmõ sisen ja aknõst vahitas ütest tüküst sisse.

Põra olõ ma naidõ tsirkõga püstü hädän. Aknõ vahelt tsängutas vallalõ tuu ehitisvatt, mea jo õmõta süvvä ei sünnü. Ku aknõ all laua takan istu, sis muud ei saa tetä ku naid kõssita. Õkva sääne tunnõ om, et nail om ikäv ja nailõ tege nalla, et ma naid passi. Ütspäiv ütli: ma tuu teile kostki kassi, kas saa rahu vai ei saa! Arvada om, et ega na ei süü tuud plastvattu, viskasõ nokast maha. Na jo tiidvä, et sääntse ilmaga viil söõgimajja üles ei panda, käävä niisama kiusama. A mul om sääne tunnõ, et varsti saat aknõ kõrvalt kah vällä kaia, ku na kõik tihendüse vällä sapitsasõ.

Latsõpõlvõkotun, konh suvõl rohkõmb ja sügüselt harvõmb olõt, käve mitmal aastal tõnõkkõrd üüse tarõ pääl sääne mürgeldämine, nigu olõs sääli kari kassõ, kiä rotikarja takan ajava. Medägi nigu veerütedi lae pääl ja sis olõ jälle juusk-misõ mütin... Üte kõrra näimi kellegi ilusat suurt handa ja sis tiidse üts tutvta, kiä ülikoolin luudusainõid opis, üldä, et tuu võisõ olla nugis, et nuu mürräsegi nii armõtudõ.

A tinava sügüse lätõ asi peris imeligus. Kell es olõ viil

kuigi pallu, tulõ palli tarõn ja raadio mängu, ku lätõ valla sääne kobistaminõ ja kratsminõ, et ma ütli mehele, et nüüd om külh nigu sääli Jürrissoni Helvi tett salmin, et kähripini karjaga ussõ takan, lasõ mugu sisse elämä. Sai sis patareilamp võetus ja vällä kaema mintüs. Kärp vahtsõ uma ilusa ja lahkõ näoga sainä päält vasta. Kas tä es saa õigõt huugu sisse, et kaardõ alt tarõ pääle jouda, vai tekk kah lusti peräst tuud transvaali. Mi iist es joosõ tä kohegi ja ku mi ärä tarõ lätõ, sis olõ kuulda, et tulõ õks üles. Taa om muiduki kasulik tutvus ja taa eläjega olõs tullu leping alla kiruta, et püüsüs keväjeni sääli, püünd hiiri ja rottõ ja sis ei olõki vaia tarõ pääle mürki panda, a kiäki tiidse jäl üldä, et ega tä paigal ei püsü, käü ütest majapedämisest tõistõ, konh rohkõmb jahisaaki om.

No kähripinne jalgratu om aid muiduki täüs, kiäki olõ suvõl nännü, kuis šaakal täl pendre pääl maaskõid sei...

Tsirgu ja mõtsaeläje saava arru, et inemise enämb kanu, tsiku ja muid kodueläjeid ei pea ja tahtva nigu asõmalõ tulla, päälegi ku mõtsan enämb rahu ei saa.

NÕLVAKU KAIE

PULGA JAAN

Priitahtligu pritsimehe Oravil

SÄINASTI ENE

Orava priitahtligu pritsimehe pidävä uma seldsi 90 aasta tegotsõmisjuubõlit. 26. märdikuul 1928 luudi Orava Vaba-tahtlik Tuletõrje Ühing. Üle viiekümne aasta umast elost om seldsiga kõudet olnu ja tollõ iinot-san saisnu Mällmanni Kalju (87), kiä kõnõlas pritsimiihi elost päälesõa aost täambädse pääväni.

Seldsi aastist inne ilma-sõta om tiidä, et edimädses juhīs olf Birnbaumi Karl. Näil olli käsipritsi, midä veeti hobõsidõga. Pääle sõta tei tulõtõrjõtüüd valla-valitsusõ tiimeistri ja otsõ vahtsit miihi. Sõs olf viil alalõ Orava vallavalitsus ja nuur miis Mällmanni Kalju kirof avaldusõ priitahtlikus pritsimehes nakkamisõs. Liikmõkaardi sai tä 1949. aastal.

Tüümehetii alostus

Tuudaigu luudi kolhoosõ ja Kalju kodoküläh Rõssah tetti Verevā Tāhe kolhoos. A kolhoosil es olõ raamadupidajāt, nii panti Kalju tuu ammõdi pääle. Ōga sõs kolhoosih tüü iist rahha es saa ni tä otsõ tõist kotust.

Kaljul olf Tartoh oppajas opminõ poolõlõ jäänü. «Kolm kursust käve är. A sõs üteldi, et vanaesä-vana-imä omma kulagu ja esä om vangih, sääne ei sünnü Nõvvokogo latsi kasvata-ma,» kõnõlõs Kalju.

Ummõhtõgi võtsõ Petseri haridusosakund tä tüüle Eesti kuuli Petseri takah Molnika küläh, nika ku sõaväkke minekini.

Pääle armeed 1954. aastal nakaš Kalju Orava MTJ-i

kaadridõ inspektris. Päämine tüü olf vinläsest ülembäle posti vinne kiilde ümbrepandminõ. Ku 1958. aastal Orava sovhoos tetti, jäi Kalju sinnä tüüle ja olf kooni sovhoosi lõpuni majandusülemb.

Pritsi veomassina pääl

Edimäne tulõtõrjõauto jõudsõ Oravilõ 1962. aastal. Inne tuud panti pritsi veomassina pääle, kohe olf tett lavvotus, et järvest vett kätte saia. Ku 1962. aastal lätš palama sovhoosi puutüüku katus, sõs jõudsõ uma mehe mootorpritsi ja kaoviiga tulõ är kistuta, inne ku Petserist pritsiauto tulf. Pääle tuud anti Rāpināst Oravilõ tarvita-misõs tulõtõrjõauto. A sinnä mahtu pääle õnnõ kats miist. Ku säitsmekümnendil saadi tõõnõ auto ZIL, mahtu sinnä jo viis inemist.

Ku edimäne auto sai, sõs es olõ pritsikuurih viil ahjo. «Ma elli neli kilomiitret kavvõmbah, tulli üüse võrriga Oravilõ ja lämmisti autot, et vii är es külmānū,» kõnõlas Kalju. «Vett sai kistutamisõs Orava järvest. Järveh olf tünn ja sääļ olõkoti pääl, sõs sai talvõl viile kergembāhe mano. Vähä tulf õnnõ tuuraga avita. Voolikul olf sõgõl otsah, nii pidi pangilakjus läbi iä mahtuma.» Ka parhilla võetas vett järvest, a külmā iist kaitsmisõs pandas pääle penoplast.

Säidse päivā mõtsakistutust

Tuust aost om Kaljul meeleh 1963. aasta suur mõtsatulõkahto Verska polügooni pääl. «Säidse päivā ollimi kistutamah. Nii tulõtõrjõauto ku inemise veomassinaga. Tuli sai algusõ päännitsapääväl. Inemise tulliva kerkost ja es tiiāki, et elāmise man om tuli.» Polügoon olf Višnevski sõaväemõtskunna all. Et inemiisile tüü iist palka massa, käve Kalju Võro sõa-

SÄINASTI ENE PILT

Mällmanni Kalju näütās pāsteteenistüse hõpõristi, mille tä 1994. aastal sai siseministri Mõisa Jüri kāest. Orava valla elotüüpreemiā sai tä 2008. aastal.

vāeosast kūsümāh ja saigi kõigilõ keskmādse palga.

Sovhoosi aigu masti 25 ruublit kuuh, olõnõmada, ku pallo olf välläsõitõ. Auto pidi kõik aig olõma mõstu ja läükmā lüüdü. Talna mehe käve kontrolmah, kas auto om puhas ja kõrrah. Kalju naard: «Ütele kontrollilõ miildü vāega konjak, sõs sai jāl kergembāle läbi.»

Asjo aia olf küländ rassõ. «Sõs nõuti, et sovhoosi inemiisist pidi poolõ olõma tulõtõrjõütisüse liikmõ. Nii tulf eski kõgõ vānõmba inemise kirja panda. Ku olli hāākõrrapāävā, ega sõs ilma sundusõlda es taha inemise vāllā tulla. Ōnnõs mõnõ tegüsāmbā nigu Helgi Aavo ja Baškirovi Advi karksi kõgõ appi.»

Abi jõud kipõstõ

Ku 2001. aastal Orava komando är kaotõdi, lõpõf ka Kalju uma pritsumehe-teenistüse. Vald kõrrald külh tulõtõrjõtüüd, a

PILT MÄLLMANNI KALJU KOGOST

Kalju (kural) 1980. aastil ummi miihiga Rāpināh tulõtõrjõvõistluisil.

õigõt iistvidājāt es olõ. 2007. aastal teivā noorõmba mehe Orava tulõtõrjõ seldsi ja võti-va vahtsõ jõuga aša ette. Jupi-kaupa om ehitāmisel muudsa pritsikuur. Pallo tüüd om viil tetā, a massina omma vafo all. Viimātsil aastil om komando

tennü aastah umbõs kolmkümmend välläsõitu. Orava mehe paistusõ silmä tuuga, et näil lātt keskmādselt alla kolmõ minodi aigu, ku massin jo vāllā sõit. Egāl juhul and tuu paigapāälsele rahvalõ suurt kimmüst, et abi jõud kipõstõ perāle.

Vana pilt kõnõlõs

PILT VANA-VÖROMAA KULTUURIKUA MUUSÕUMIST

Rahvakallendri tähtpäivi pidāmine

Timahavanõ aasta om rahvusvaihõlinõ rahvakultuuri ja -kombidõ alalõhoitmisõ ja tutvastegemise aasta.

Eestimaal om iks vannust kombist kinni peetü. Nii ka 1950.–1970. aastil, ku Eesti maakoolõn olf kombõs rahvakallendri tähtpäivi pitā ja üten tuuga tekkü ka väiku etnograafianuka ja koolimuusõu-

mi. Pallo tuul aol kooliopilaisi kořadu aša ja mälehtüse omma täāmbā lõidnū uma kotussõ Eestimaa muusõummõn.

Tāāmbāne pilt om tett Võro liinan Võrosuu koolin 1960. aastagal. Pildi pääl tutvustõdas tuhkapāävā kombit. Sāāndse päävā olli pühendedü ka tõisi-lõ pühhile ja omma pallo ütēn avitanu, et kombõ täāmbādse pääväni pūsünü omma.

RUUSMAA ARTHUR

Henge lännü reis Lätimaad pite

URMI AILI

Kāve märdikuu tõõsõl nādālivaihtusõl Võro reisi-bürooga Lātin. Olf vāega huvitav reis.

Kõgõpāält kävemi Gauja rahvuspargin Unguri mõisan (Ungurmuiža). Ku muido umma mõisa tettü ināmbāltjaolt kivist, sis seo olf puust ja barokkstiilin.

1728. aastal ostsõ tollõ mõisakotusõ parun Johann Balthasar von Campenhausen, kes olf ammõdi poolõst sõavāelāne. Tä olf kavva tiinnü Poolan, a ka muial Euruupan. Pääle aotēenistüst 1730. aastal tä laskõgi tuu mõisahuunõ päämaja ehitā. Edimālt ehit edimādse kõrra, a et tāl olf kokko ütessā last, sis perān ehit viil tõsõ kõrra kah pääle. Tä laskõs maaljameistril Georg Dietrich Hinschil sainu pääle pildi tshkendā ja eski lakkõ olli tettü tsirgu sinidse taiva all lindaman.

Pāäle päähuunõ olli sääļ viil tsāimaja, koolimaja ja latsi hindā ehitet väikene māngumajakõnõ. Latsi tüūkasvatus olf jo vanastõ avvu seen. Pa-

run laskõ latsil esi tuud mājakõist ehitā. Päivā latsõ ehitivā, nii hāste vai halvastõ, kuis nā mõistiva; a ku õdagu magama lātsivā, laskõ paruniherrā peris ehitājil latsi ehitüse är lahu ja nii kavvõlõ kõrralikult ehitā, ku latsil olf tettü. Ja nii egā õdagu. Latsilõ jäi tüürõõm ja arvosaaminõ, et nā esi olli nii tubli ja ehitivā nii ilosa māngumajakõsõ valmis.

Sis kävemi viil ütēn talon veine maitsman. Sāāļ olf tettü eski tsirelihāitsmist ja an-gõrhainast raviveine. A kõgõ huvitavamb olf tuu, et ubina ja piri nolliva puu otsast pudõlihe kasuma pantu ja suurõst pääst vein pääle tettü.

Riian kävemi portsõlani-muusõumin, kon olf egāsugut-sit ülekkullatuisi viiriga serviise

ja suuri vārviliidsi vaasõ ja vaagnit.

Õdak olf illos ja lämmi. Jalotimi Riia keskliinan. Käve-mi vabahussamba man kah.

Tõõsõl pääväl kävemi Riian Lāti riiklikuk oopõri- ja ballettiatrin kaeman Johann Straussi balletti «Ilusal sinisel Doonaul». Es olõki kavva balletti nānnü. Osti iks kavalehe kah, vast muido ei saa sisust arvo. Loiõ tuu vinnekiilse seletüse är. A ballett olf illos ja kõik emotisiooni olli hāste edesi antu, et olõs ilma lugõmalda kah arvo saanu. Tuu lugu olf katõst ilosast tūtārlatsõst, kes mõlõmba olli armunu nuurdõ muusikuhe.

Pāäle etendüst tundsõ, nigu olõssi mitukümmend aastat noorõmbas lännü, nii lātš tuu esitüs hinge.

Haigõmaja

Pikkā aigu trauma-punktin tüütānū URMI AILI tulõtas miilde, mādānsit juhtumiisi tāl meditsiinitūn ette om tulnu.

Suu- ja sõrataud

Olf aig, ku mi teie pääle panti suu- ja sõrataudi piātāmises desinfitseeridü kasti.

Ütskõrd sõitsõ latsi spordikooli buss vasta sääāndse kasti viirt nii, et buss lātš põllu pääle ümbre.

Kiirabi naksi sis meile noid vika saanuid tuuma iks mitmõkaupa. Kokko tulf näid 31 tükkü. Neli olli suurõ ja ülejäānū olli latsõ, muadsõ ja veridse.

Sis naas peris paanika. Näid olf nii pallo, et andsõ kirja panda ja miilde jättā, kes um kes.

Sis tulliva meile haigõmaja päält tõsõ osakunna kah appi.

Rassõlt vika saanuid, kes haigõmajja panti, olf viis last. Ōnnõs olli tõisil vähāmbā hādā. Tuu päiv pidi ma õdagu katsani tüül olõma, a saiõ kodo kesküü paiku. Päiv vāsüf külh, a süā olf rahul, et saiõ iks tävvega tarvilik olla.

Edimāne lumi ja iä

Tuust ei olõki mõtõt pikembālt kirotā, selle et tuu um aastast aastahe üttemuudu. Iks um talvõ tulõk uutmalda. Sis käü traumapunktin 80–100 inemist üüpāāvān.

Ütskõrd jõulupuulpāāvāl, ku olf iä teie pääl ja matusaian käüjit niidetü nigu vi-kahtiga, olf kokko eski 120 hādālist. Kiāki meile siski appi es tulõ. Meil olf kõrraga tüül kats õtõ, õlt-kats huul-dajāt ja üts tohtri.

Sis andsõ meil näid lappi ja kipsitā kooni hummoguni vāllā.

Kiä um tähtsāmb?

Seo üle um nii pallo vaiõldu, a ašalda. Egālütēl um uma arvaminõ.

Kalitorin ist imā latsõga. Latsõl um plaastri otsa iin, silmäga nātā, et nahk katski. A verd ināmb ei joosõ.

Kalitorin ist ka vähā napsunõ miis, kel nõna all neerukauss, kohe tsilgus verd.

Kiirabi tuu puřon mehe, kes um maaha sadanu ja kelle pääst juusk verd.

Sis uut kalitorin viil üts imā suurõmba poiskõsõga, kel um kaeluu katski.

Ja viil pallo tõisi hādāliidsi. Kedā sis piāssi kõgõpāält tohtõrdama?

Ma esi arva, et inne piāssi verejoosu kinni pandma. A kalitorin arvatas, et latsil um iinõigus.

Periselt um kõigil ütēsugu-nõ õigus.

A meid um nii veidü, et kõiki kõrraga ei saa vasta võtta. Selle umgi erākõrralinõ tüü keerolinõ, et vaihõpāäl ei olõ ütēgi haigõt ja sis tulõ näid kõrraga pallo.

Võissi olla sääne kodonõ valvõ, et ku kipõstõ vaia, saasi õkvalt appi tulla.

Talinah pidol käümine

PUDERZELLI LINDA

Taa lugu om mu sõbrost ja juhtu 1960. aastaga sügüse. Mõlõmba sõbra omma jo tai-vaidsi teie pääl, näide jutt om mul ilostõ meeleh.

Ollimi kolmõköistõ väega hää sõbra. Ma, Mare ja Lainõ. Marel tulles mõtõ Talinahe pidolõ minnä. Täl olle säääl kavaliir, kellega tä peräh ka paari lätõ. Lainõl opsõ sõsar edimäst aastat kaubandus-tehnikumih ja tä olle nõuh üteh sõitma, õt sis saa sõsar rat kaemah kävvü ja kotost sõõgikraami viiä. Sõsar olle koskil Balti jaama lähküh eräkortõrih üüriiline. Mul õs olõ kedägi, kelle poolõ minnä, ja rahha olle ka vähä ja õs lääki. Ku sõbranna tagasi tulliva, seletivä, kuis näil Talinah käük lätõ.

Võrost sõidõti rongiga Talinahe. Edimält lätõ õgaüts ummi asju ajama ja lepüti kokko õdagunõ kokkosaaminõ ja pidolõminek. Sõidõti trammiga Sossi kluppi. Tandsumusi-kat olle tennü Loobi Uno uma pundiga. Mare olle tandsnu kõik õtak uma poisiga. Lainõl olle naanu tandsutama üts illos ja viisakas nuurmiis.

Vahepääl kutsõ tä Lainõl puhvõtihe limonaati juuma. Kõvõmbat kraami tuul aol õigõlõ õs juvva. Tõist kõrda olle mintü jälleki puhvõtihe. Poiss olf tahtnu Lainõlõ hääd

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

sokolaati osta ja käsknü klaasi alt näüdädä, määnest tä või osta. Lainõ olle näüdänü kü-länd kalli tahvli pääle.

Poiss jäi sappa saisma, Lainõ saiso kavvõmbah. Puhvõlõ olle tõsõ kõrra pääl. Äkki nägi Lainõ, et alomadsõ kõrra pääl rõivahoiu man olliva Mare uma poisiga rõiva sälgä pandnu ja lätõsiv ussõst vällä. Lainõ olle

tormanu alla, sai uma rõiva kätte ja juusk kah vällä. Vällä õs olõ inämp kedägi nätä.

Ilma Mare poisilda tä õs tiia-ki, kuis Balti jaama saia. Lainõ lätõ trammipiätüste. Viimäne tramm olle õkva är lännu. Vällä olf külm ja Lainõl olliva jalah õnnõ pidokängä. Üttegi autot õs olõ kah nätä. Tuul aol olle autit ülepää veidü. Lainõ

vaotusõs pääle pantu. Ku kavva tuu sääne olõk kest, kas sekondi, minodi vai esiki rohkõmb, ei tiia ma üteldä. Sis rasõhus kaos, helü pääses vallalõ ja saat joba ka külge käändä. Olõtki saanu luupainajast vallalõ!

Luupainajat olõ ma esi minevõ süküs tundnu.

Salahadsõ tiidmädü

Kodokäüjijst ja näide kodo käümiisist om hulga juttõ. Umah kotoh ei olõ ma näist kunagi kedägi nännü. A ütõl hāmārāl õdagutunnil olf mul kodohoovih väega imelik nägemine.

Luupainaja

Sa olõd hullõmb ku luupainaja! Nii ütõldi inemise kotsilõ, kiä uma jutu vai tegemiisiga tõsõ närvi ai. Kost tuu ütõlemine om tulnu? Vanal aol panti riijalasõ PAINU ala, hobõsõ luuki PAINUõdi esi kotoh ja suusanõnaki kääneti PAINU all ütõlespoolõ. Arva, et säält om tulnuki tuu nimetüs LUUPAINAJA.

Luupainajat kiäki nännü ei olõ. Inemise mano tulõ tä sis, ku inemine om jäänü sällä pääle magama. Ku ütõles herānet, ei saa kätt, ei jalga liiguta ega hellügi tetä. Ja olõtki pikāle nigu kapstatünnü kaasõ all, millele kivi om

Latsilõ

Vastus saada' üte nädāli joosul meilliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiaga: Uma Leht Tartu 48 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmāhe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro Instituut ja Võro selts VKKF.

Minevā kõrra ütõsandõ vastus om MÄRTEPÄIV. Avvohinna saa VIIRA NEMO-RAIT (10) Põlvast.

25. seo kuu pääväl om katripäiv. 24. seo kuu pääväl – katripuulpäävä õdagu – käävä' ringi katrisandi'. Katripäiv om pühā Katharina mälehtüisipäiv. Katharina nimi om andnu eesti kiilde mitmit edenimmi, minkast mõnõ omma tan tabõlin. Kae' tabõlit ja vasta' küsümiisile – võit kutsu' mõnõ suurõ inemise hindāle appi. Tabõli andmõ' omma' peri Statistigaammõdi kodolehe päält.

nimi	mis vannusõn om kõgõ ināmb nimekandjit	mis vannusõn om kõgõ veidemb nimekandjit	kon elās kõgõ ināmb sääntse nimega inemiisi	määntsen kuun sündünüil om taad nimme kõgõ ināmb
Katharina	15-19	50-54	Hiiomaa	11
Katrin	45-49	75-79	Tartomaa	11
Kati	25-29	80-84	Saarõmaa	3
Karin	35-39	0-4	Hiiomaa	5
Kaisa	25-29	60-64	Võromaa	8
Kadi	25-29	80-84	Võromaa	4
Katri	30-34	75-79	Raplamaa	11
Kaja	50-54	0-14	Võromaa	3
Kaie	50-54	0-14	Põlvamaa	7
Riina	55-59	0-9	Jõgõvamaa	3

1. Määne nimi ei olõ' tett nime Katharina edeosast?
2. Määntsel nimel omma' kõgõ vanõmba' kandja'?
3. Määntsel nimel omma' kõgõ noorõmba' kandja'?
4. Määntse' nime' omma' popi' 25–29-aastaidsi siān?
5. Määntsit nimmi pandas täāmbādsel aol latsilõ kõgõ veidemb?
6. Määntsit nimmi ei olõ' pantu väega hulga 80–84-aastaidsilõ?
7. Määntse' nime' omma' olnu popi' Võro- ja Põlvamaal?
8. Määntse' nime' omma' olnu popi' Hiiomaal?
9. Määntside nimmi kandjil om sünnüpäiv novembrin?
10. Määntside nimmi kandjil om sünnüpäiv mārdsin?

olf võtnu hädāga trammitii tsihis ja naanu jalaga astma. Olle joba tükk aigu kõndnu, jala olli nakanu külmāmā. Viimāte olf üts auto sõitnu. Lainõ pidi auto kinni, õt küssü, kas tä õigõlõ poolõ lätõ.

Tulf vällä, õt olliva miilidsä. Lainõ olle näile är seletānū, õt jäi trammist maaha ja ei tiia, kuis Balti jaama mano saasi. Önnõs olliva miilidsä Balti jaama lähküst jaoskunast. Nii olle Lainõ saanu sõsara poolõ.

Pererahvas olliva üleväl ja pidānū pernaasõ sünnüpäivā. Lainõ olõvat kah lavva taadõ süümā pantu. Oodõti viil pernaasõ poiga, kes elli kohki muial. Pikk päiv sālõ takah vāsüf Lainõ är ja tä tahtsõ minnä tõistõ tarrõ sõsara mano magama.

Nii ku tä lavva takast olle üles saistanu, lännu uss vallalõ ja sisse astnu tuusama poiss, kelle tä puhvõtihe jätse sokolaati ostma. Mõlõmba olliva är hiitünū, ku ütõistõ näivā. Lainõ olle ruttu tõistõ tarrõ kaonu. Hummogu õs julgõ tarõst vällägi tulla.

Päivā lätõsivā sõsaraga liina pääle ja Lainõ ollegi jäänü niikavvas liina pääle, ku tulle aig rongi pääle minnä.

Ma küsse Mare käest, mil-le nä Lainõ maaha jätsevā, ku esi är kodo lätõsivā. Nä olliva kaenu, õt Lainõl om saatja olõmah, ja õs taha sekā.

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säändse siilā vällä valinu.

Leping

Laivavärvmisfirma and sadaman umma tüüd üle. Vastjavõt-ja avastas, et värvitü om õnnõ puul laiva ja saa väega küfas.

«A tuu olf meil jo lepingun niimuudu kirān: mi ütõlt puult ja Eesti Merelaivandus tõõsõlt puult,» jās laivavärvjäl õigust ülegi.

Viil üts avvosammas

Pätsi samba pandva Tammsaarõ parki. Mullõ tulõva Pätsiga miilde 80ndide lõpu ja 90ndide algusõ võro esāmaalidsõ joodigu. Üü läbi rõõgiti: ma tahassi koton olla, ku Päts om president. Paar laulu olf viil: aitsihh-aitsahh, aitsahh, ai velle. Ku rohkõmb purjo jäädi, sõs laulti vallavanõmbast ja vallavaesõst. Perān tuud tulf harilikult vinnekeeline laul, miä lõppi nii: mõ kulturnõi narod...

Mu jaos omma kõik neo laulu ja motiivi ütstõdsõga pun-din. Ku laulat ütte, sõs olõt valmis ka tõist laulma, maolda olõk jās maolda olõkis. Ku panõti Tammsaarõ parki Pätsu kujo, sõs kirotagõ sinnā jala pääle «mõ kulturnõi narod» kah. Vai «vallavanõmb valla-vaest» jne...

Sammas tulõ tetā kellelegi vai millelegi, mis om ka inemiisile kõvastõ hääd tennü. Ja sammas tulõ tetā kimmāle kõrraligus turismimagnetis. Kes tulõ sul Ameerikast vai Kuubalt Pätsu kujjo kaema? Mitte kiāki. A Ameeriga vaba-husõsammast käüdās kaeman, Egiptusõn vaarao kujjõ niisama. Kõik, kes sõitva Jeruusalemma, tahtva ikumüürü nätä. Muidoki aja Pätsi kujo kah ikma. A noid ikjit om kāpātāüs.

Sammas tulõ tetā pornolõ. Õkva niimuudu! Pornot kaes ināmbüs inemiisi ümbre maa-

RUITLASÕ OLAVI, kirānik

ilma, maailman om nii pallo pornosõp-ru, ja om peris kim-mās, et nä nakkasõ mi tett samba mano ristikāuke tegemā. Egālt puult tulõva, istva samba mano ja kaesõ, mis elo meil tan parhilla om. Ja kõik klapis, meil omgi tan ausalõ üteldā tävvelik porno.

A porno müü häste. Seod ei olõ mõtõ õnnõ hindāle pitā. Porno om inemiisile rohkõmb hääd tennü ku ÜRO vai Puna-nõ Rist. Võtami näütüses kas-vai kõik seksuaalkuritüü, mis jäivā tegemāldā, selle et küra-tegijā olli hinnāst inne kuri-tüü tegemist maaha rahustanu. Dalai-laamalõ om väega rassõ sammast tetā, hiinlasõ nakkasõ õiõndama, a pornosammas ei sekā kedāgi. Meil olõs õkvalt hää riikevaihõlinõ uudis. Ku president kõnõlas viil monu-mendi vallalõtegemise mano robotidõ seksuaalsõst rahulda-misõst, olõssimiki hindāle üte perādū hää turismimagneti te-kütānū.

Ja sõs om meil uma vahtsõnõ edulugu. Mis kuradi Estonian Air või Nordica. Mis Skype? Porno! Ku es olnu pornot, lännu Kalõvipoja Soomõn ullis. Naa-sõ-latsõ Eestis, esi küio kaup-a kavvõl. Kõik hindātapmisõ ja hu-kutaja vihahuu, mis om pornoga hindārahuldamisõ läbi är jäänü.

Ku ma pidānū valima Pätsu ja porno vahel, sõs ei olõ tan küsümistki!

Tossu Tilda pajatusõ

Tütärlatsi pingirida nigu lillipinnār

Taa mälehtüs jās 80ndihe aastihe. Sääne lugu juhtu ütõn Lõuna-Eesti keskkoolin. Koolilatsõ kanni sis vormirõivit. Mäletāmi külh noid tütärlatsi sinitsit pluusõsit kruudiliidsi ündrikõga. Sis pidi kõik koolilatsõ vormirõivit kandma. A ütõl tütrigul juhtu äpārdüs: mõsun olf midāgi ve-revāt timā pluusõ lillakasroosas muutnu. Oppaja lepe olokõr-raga. Sniti perrā olf iks vormi-pluusõga tegemist.

Tuust juhtumisõst saiva he-rātüst tõõsõ klassisõsara. Nä osti poodist rõivavärme ja anni umilõ pluusõdõlõ vahtsõ vällä-nāgemise. Koolin kaipsi kavala tütrigu: no midā tetā, ku mõsun sinine är kattõ! Ega tuuperäst vahtsõt pluusõst ostma lää-i... Väega popp olf kõllanõ, mis and sinitsega ütõn rohilidsõ. Klassin olf tütärlatsi pingirida nigu lillipinnār: mitmõn toonin lillat, rohilist, a sinist kah –

Kalõvi kodotulõk

Ma kuuli raadiost, et «Kalõvi-poig» om vahtsõst lāti kiilde ümbre pantu.

Sada aastat tagasi ümbre pantu tekst olf vanas lännu ja aost maaha jäänü. Tuu om õigõ, et aoga piāt ütte jalga käümā.

Näütüses kirot Lutsu Oskar saa aasta iist näütemāngo «Ka-

lõvi kodotulõk», kon olf pää-tegelāne ihnskoi Pluihkam. Tä tahtsõ, et ku Kallõv liinast kodo tulõ, las tuu tälle puskariajami-sõ jaos vahtsõ toro. Viimāne aig om näütemāng täāmbādse päävä perrā ümbre tetā ja laskõ Kalõvil no toro Lätist tuvva, ku tä säält kodo tulõ.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht tel 617 7717 vai postkontorist.

